21/ιου της μνήμης
οι Λίκη δημ. [illegible]

ΠΕΘΑΝΕ Ο ΓΙΩΡΓΟΣ ΣΕΦΕΡΗΣ
— Ο ΠΟΙΗΤΗΣ ΤΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΗΣ ΑΛΗΘΕΙΑΣ

Πιά ὅσους δὲν παρακολουθᾶνε ἀπό κοντά τόν Ἑλληνικό Τύπο, ἡ εἴδηση ἦλθε ξαφνική: — Ὁ Γιῶργος Σεφέρης, ὁ ποιητής πού τιμήθηκε μέ τό βραβεῖο Νόμπελ, πέθανε.

Ξαφνική; Ναί. Ἦταν ἀπροσδόκητη. Σέ μέρα, προκαλεῖ τήν ἀναταραχή τοῦ ἀνατρεπτικοῦ. Ἦταν ἐκεῖ κάτι τό μνημεῖο, τό μέρος ἀπιμάχο, μιά δρυς μέ βαθιές ρίζες καί πολλά κλωνιά, ἄλλα ν' ἀπλώνουν ἀριβόντια καί ν' ἀρπάζουν τά μυνήματα τοῦ χρόνου καί τοῦ περιβάλλοντος, ἄλλα νά λιγανεύουν τόν οὐρανό (ἔτσι τόν εἰκονίζει) καί μονομιᾶς, ὅλη τούτη ἡ δύναμη (νεῦρο καί πνεῦμα), βαρύνεται ἀπό μιάν ἄλλη, μεγαλύτερη — τή δυνατότητα. Τό βάρος δέν εἶναι ~~ἀπλή~~ ἐξαφάνιση. Εἶναι πτώση, πού προκαλεῖ γδοῦπο καί πού δίνει γλῶσσα καί φτερά στή διωπή τοῦ τέλους. Ἀκούει τόν γδοῦπο ὁ κόσμος καί πολλοί πνευματικοί ἄνθρωποι πιάνουν τήν πέννα γιά νά ποῦνε κάτι, κάτι σάν νά λέει τό ἡ σύμπαντα, γιά ὅσους γνώριζαν τό ἔργο του, τοῦτος ὁ Ἕλλην.

Καί σύμπαντα πολλά, μά κυρίως τήν ἀρχαίωση "προσωπικήν ἀλήθεια" πού ὑπῆρξε τό βάθρο καί ~~τόν~~ εἶναι μαζί ἡ πεμπτουσία τῆς κληρονομιᾶς τοῦ ἑλληνικοῦ ἀνθρωπισμοῦ — ἀλήθειαν πού τή μαρτύρησε ἡ μεγάλωτα τῆς ἔκφρασης καί τό ἀδιάβαστο δούλεμα ~~τοῦ~~ τοῦ καθολικοῦ στοχασμοῦ τοῦ Σεφέρη. "Καθολικοῦ;" ναί, γιατί ὁ Ἕλλην δέν δούλευε πολύ τό ἐσωτό του ~~παροῖόν~~ τούτου ἢ τοῦ ἄλλου "ἀποκλειστικοῦ" ~~ἀλλά~~ τόν θεώρησε σάν τό ἐπεξεργασμένο ὑλικό μακροπόνης πνευματικῆς καλλιέργειας, ψυχικῆς γριβῆς μέ τί μή του καί τίς δοξασίες του, καί ~~ἐπανεφέρνου~~ ὁ ὁρφικοῦ ~~ἀντρωσης~~ — αὐτοῦ τοῦ ὁρφικοῦ ~~ἀπό~~ ἀνθιαβικοποίησε ἡ Τέχνη του, ~~ὅπου προσωπι-~~ τόν "οὐρανό χον ἀρχάν" (ἀποφεύγει μέ κέντρο τόν ἄνθρωπον ἀναντίο τῆς Μοίρας. ~~καί ἀλήθεια πού ἀναφέρεται πιο πάνω~~. Ἐάν τέτοιος, πού πατεύει τή Μοίρα, ὁ Ἕλλην δέν αὐτο-χωρίζεται ἀπ' τόν ἄλλον ἄνθρωπο, δέν ἀποκλείει κανένα ἀπό τήν οἰκουμενικότητά του, δέν δένει τό φυλό του σέ τάδε ἢ ἐκεῖνο τόπο, δέν βάζει φραγμό ~~μέ~~ στίς ἀναπολήσεις του. Σάν περίπτωση τοῦ Σεφέρη, τ' αὐτό πρέπει νά προσεχθοῦν πολλή γνώση, μεγάλη κάθαρση καί γόνιμο φυλό).

X XX

Ὁ Σεφέρης γεννήθηκε στίς 29 φεβρουαρίου (παλιό ἡμερολόγιο) τοῦ

1900. Ήταν 71 χρονών ~~χρονών~~ ετών όταν πέθανε. Εκφράστως, όχι νέος. Η σκέψη του όμως ήταν νέα.

Ο Παλαμάς πέθανε αγού δίδωσε ό,τι είχε να δώσει. Αλλά φροντίδα και για τον Καβαντζάκη, παρ' όλο που ο ίδιος, όπως μας λέει η κυρία Ελένη Κ., ζήτησε από τον ~~Θεό~~ Θεό ακόμη δύο χρόνια για ν' αδειάσει όλη είχε μέσα του.

Ο Σεφέρης, πιστεύω, πολλά θα πρόσφερνε και μεγάλα (ήταν ανίκανος για παρακαταμένη δουλειά) αν δεν τον λύγιζε και το δυνάμωνε μεγάλη αρρώστεια.

Κατάγεται από τη Σμύρνη. Εκεί είδε το φως του μέρους. Πατέρας του, ήτο ο Σπύρος Σεφεριάδης, γιατρός διεθνούς φήμης, καθηγητής στο Ελληνικό Πανεπιστήμιο, σύμβουλος του Βασιλιά και Δικαστικός. Δεκαεννέα χρόνων, ο Λιθός Σεφέρης εγκαταστάθηκε, με τους γονείς του, στην Αθήνα. Εκεί τελείωσε τις γυμνασιακές του σπουδές.

Από το 1918 μέχρι το 24 σπούδαζε νομικά στο Παρίσι. Σπούδαζε νομικά αλλά ~~κυρί~~ διάβαζε, όσο τον άφηνε ο χρόνος, λογοτεχνία. Γνωρίστηκε τότε στη Γαλλία ο Μαρσέλ Προύστ, ο Πωλ Βαλερί, ο Αντρέ Μπρετόν, ο Ρομαίν Ρολλάν. ~~και~~ Ο καθένας από αυτούς διέρευνούσε τον ιδιαίτερο κόσμο της δικής του προσέγγισης — ιδιωτικό, συλλογικο-κοινωνικό, μεταφυσικο-αλχημικό, καθένας τρόπος συνδυασμένο με τις ανθρώπινες σχέσεις κλπ. Και πιο πέρα, ο Μπέρξον. Αυτοί ήταν μεγάλοι δάσκαλοι για ένα νέο που ήθελε μόνο γνώση. ~~Ακολούθησε~~ ~~μόνο~~.

Από τη Γαλλία ο Σεφέρης πέρασε ~~σύντομα~~ στο Λονδίνο (1924-25). Ήρθε σε άμεση επαφή ~~επαφή~~ με τον ~~Αγγλικη~~ Αγγλικη σκέψη ~~του Α~~ — τη σκέψη του Αγγλικού "διανοήματος" που ποτέ της δε γίνηκε ετερόνομος. Μιλάμε, βέβαια, για τους μεγάλους δημιουργούς, αυτούς πού από το Σαιξπήρο φτάνει ως Σιού και πιο πέρα, κράτησαν τη σκέψη μακρυά από τις αποκλίσεις του οπριοριστικού καθεστωτικού και πολιτικού συμβατικού. (Ένας λόγος που ο Ιμπεριαλισμός δεν υπήρξαμε να ριζώσει στη καρδιά και να διαμορφώσει το πνεύμα του ~~Βρετανικό λαού~~ κόσμου της Βρετανίας είναι πού η δημιουργική σκέψη δεν υποτάχτηκε σ' αυτόν. Αντίθετα ~~[illegible]~~ τα ... ιδεώδη πολλών άλλων χωρών: ~~Αγγλικό~~ τούτα εκλάβωσαν, γιατί τους ενδιέφεραν ~~τους~~ κλειστούς της δημοκρατίας και του φανατισμού ~~η~~ των η αυτόνομη σκέψη του δημιουργού ούτε μέσα από ούτε υπόρρεψε ~~πάν~~ να προσβάλει). Πέρασε από την επαφή, η κοινωνία.

Στο μεταπολεμικό Παρίσι, η πρόοδος έκανε άλματα. Αποφασισμένος νά εχμάρ-

τα γιά νά πεῖ τίς γοβαρές αἰμάδιες πού ~~βρίσκαν τόπο~~ ξεστομίζτικαν κοαβικά ἡ εἶχαν αἰσκοσαχτεῖ ἀπό τό ρυθενιβό τοῦ πολέμου. Οἱ Ντανταϊστές καί οἱ ὑπερρεαλιστές ἦταν ἕνα πρόκλιση ἐπίμονεμ.

Στό Λονδίνο ἡ ποίηση, πιό πολύ ἀπ' ὅλα τά ἄλλα, ἔπαιξε τοῦ καλεμωρανίν γύπους. (Τό Λονδίνο ἀναγνωρίζεται ἐδῶ, ἀπολύτως, ἦταν τό ἀθυνικό κέντρο τῶν κοσμοπολιτῶν τῆς Ἀγγλικῆς γραμματολογίας). Ὁ Γέητς, ὁ Ἔλιοτ, ὁ Ἔζρα Πάουντ, ὁ Δ. Χ. Λώρενς δίνανε ἀδυνεῖβοι ~~κοινοφρία~~ ἔκταση στό δεμαγιβό, στό λεκτικό καί ρυθμικό ~~τεχνοτοπία~~ καί παραμηνύγιαν τή λυρική, ~~ἐπιγνωμοκρ~~ γνωμικά ἀθλητρουχία τῆς ποίησης.

Τά ἀνακάλυψε "ψυχαγωγά" λέει.

Ἀναμιγίβαμε αὐτά ἐπίδεσαν πολύ στό Ξεμέρι. Οἱ δικοί μου ἀνηβοχίες βρίσκαν ἕνα δείκτη πού λά' τοῦ βοηθοῦσε νά βρεῖνε στόν δρόμο τῆς ~~ποιμαρίας~~ ἀποπεραίτωσης. Ἡ ἀπίδεσαν ἔγινε ἄτμοσφαιρα. Ἀργότερα, λά' μεγάλεψε πεζοχιρένα, τοῦ "Ἔρημη χώρα καί ἄλλα ποιήματα" ὅπως καί τή "Δοξασμένη ἐκκλησία" τό Θ. Ε. Ἔλιοτ.

Ὁ Σεμέρης ἀγάπησε τήν Ἀγγλική λογοτεχνία καί ἀγάπησε τό Λονδίνο. Καί τό Λονδίνο τόν ἀγάπησε. ~~Ὑπάρξεν~~ Ἡ πρώτη πρωτεύουσα (στά ὁπ/ωφάγματα ὅπου σπούδασε πρόξενικός (Ὀπαλήνος 1931-34) ἀλ' ὅλου ἐπῆκε στό ~~ὑπηρεσία τοῦ~~ Ὑπουργεῖον Ἐξωτερικῶν τοῦ Ἑλλάδος τό 1926. Ξαναβρίσκεται στό Λονδίνο τόν καιρό τοῦ Πολέμου καί ὑπηρετεῖ ἀρχότερα Σύμβουλος τῆς Πρεσβείας (1951-52). Τελειώνει τή λιπ/ωρακίνη του διαπλοδεσία πρεσβευτής στό Λονδίνο ἀπό τό 1957 μέχρι τοῦ 1962.

Καί ~~ἔτσι ἀπόψε~~ στό Λονδίνο, πού βρῆκε τήν πρώτη ~~τη~~ δυνατή ἀναγνώριση τοῦ ποιητῆ. Τό 1948, ~~πρωτοκυκλοφόρησε~~ κυκλοφόρησε συλλογή τῶν ποιημάτων τοῦ Σεφέρη μεταφρασμένα ἀπό τούς Μπέρναρντ Σπένσερ, Λώρενς Ντάρρελ καί Νάνο Βαφοπούλη, μέ ἐξωφυλλικό σχέδιο τοῦ Ρέξ Ὀύωνερ. Ὁ κόσμος ~~ἀρχ~~ καί ἔμαθε γιά τόν νέο Ἕλληνα ποιητή· γνώρισε τό ὄνομά του. Καί τόν γνώρισε ἀπερίφραστα τά ὀνόματα πού ἄρχισε νά ἐνδιαφέρεται γιά τό ὄνομα τοῦ Καβάφη. ~~Ὅπου~~ Τοῦτο τοῦ ἔτάξικε σέ κοντό. Ἕνας ἄλλος ἕλληνας ποιητής! Καί ὁ ἄνας ξεκινάνος! Δύο νέοι γωνιά μέ τή δική τους ρωσικό τρόπο θά ν' ἀκούστικαν κ.λ.π. Ἡ ἑλληνική θέσεις ἄρχισε νά ἀποκτήσει (τόν ποίηση πρώτα, πρώτα) τή τύχη τῆς ἀπομόνωσης καί νά γίνεται γνωστή ἔξω ἀπ' τίς Ἑλλάδα. Ἀκολούθησαν ~~πολλοί~~ ἄλλοι πνευματικοί ἀνιφνιδιασμοί καί τά τείχη γίνανε χαλάσματα. Δέν ἐμείνανε ἀκόμη.

Ἀλλά αὐτό πού ἄρχισε στό Λονδίνο τό 1948 — ἡ ~~τέν~~ φωνή πού ἀκούστηκε, κάπως ~~ἀνάμεσα~~ γραμμένη, κάπως σίγαρες, μά τόσο ρυθμή ~~ρυθμό~~ ἀπό ὑπόβαθρο νέων πνευματικῶν ἐπιγνωσιῶν

"ἐδῶ πού συναντιέται τό πέρασμα τῆς βροχῆς τοῦ ἀγέρα
καί τῆς γλυφάδας
ὑπάρχουν, ἡ κίνηση τοῦ προσώπου, τό ἀχτίρι τῆς σταρ-
γῆς ... "

εἰκόνα ἐμμονῆς πού ἐμφανίζεται μέ τήν ἀπόψη μιᾶς

πίκρας παντοτινής.*

Ο ποιητής ένα κενό" — (Ο Βασιλιάς της Αθήνας)

χωρίς καν πού άρχισε χωρίς ωραιοκρυφίες, χωρίς ρεκλάμα στόν τύπο, δά ανηφόρισε τό Σεφέρη, γιατί ο ίδιος και περιβόητος κόσμος ήθελε ν' ακούσει τί φωνή θά βγάλει μετά από δεκαπέντε χρόνια, στή Στοκχόλμη γιά νά δεχθεί από τή Σουηδική Ακαδημία τό βραβείο Νόμπελ της Λογοτεχνίας.

× × ×

Τό γνωριμά του μέ τήν Αγγλία και τήν Αγγλική σκέψη πού υπήρξαν, αναμφισβητήτως, εξαιρετικά.

Πιό πολύ όμως εδεμελιώθηκε καλλιτεχνικά από τή δική του εμπειρία συνεχώνει μέ βαθύ ανθρωπινο ενδιαφέρον πού αναπαύθηκαν μέ τόν πρόσκαιρό του γνώση. Αυτά τού φορμοφόρεσε τή δική του, αναντικαταβάλλεται, άποψη — αν αντίληψη ή κοσμο-αντίληψη, όπως θέλει αυτός τή τί κάνει, μπορεί νά μορφοποιηθεί. Και τούτη ή άποψη είναι ή ομορφιά συνέχεια τής ζωής. Όχι ή ύπαρξη τού ατόμου αλλά ή ζωή τού ανθρώπου. Τό κόμα έχει ενδιαφέρον. Δεν είναι μόνο ούτε εξωτερικό. Έρχεται από μακρυά, πολύ μακρυά, μεταβάλλεται, προχωρεί, αλλάζει, αναπτύσσεται. Τού Σεφέρη ο ανθρωπος βρίσκεται πάνω από τή σπιθαμή, δεν κρυφοκοιτάζει από τά κόμματα, βλέπει τή πορεία τους τόν κοιλαμό τους, συμμετέχει στό σόι πορεία, δεν παραιτείται. "Βλέπε τήν πορεία" και τό αποτέλεσμά του λέει αυτός, πού από άλλη άποψη άλλου όρου, θά ονομάσουμε "η τραγική αντίληψη τής πραγματικότητας".

Τούτη ή αντίληψη είναι ένα όμως. Δεν έχει τίποτε τό κοινό μέ τόν "ρεαλισμό" ή "τό ρεαλιστικό" τής Ευρώπης. Ο άνθρωπος δεν είναι πράξη, ούτε απλώς μια μηχανή πού κάνει και κάτι. Είναι πνεύμα πού κυβερνάται από τή δύναμη τού, πού νοιώθει, προσπαθεί, αξιοποιεί τήν ύλη και κατατάσσεται απ' τή κοσμοθεωρία αλλά δεν είναι αυτός τούτος η κοσμοθεωρία ή ιδεολογία. Έτσι δεν έχει τόσο σημασία τό τί υπάρχει ή τό τί καταστρώνει ο ανθρωπος όσο έχει ο ανθρωπος πού υπάρχει ή πού καταστρώνει και τό τί γίνεται αυτός ο άνθρωπος. Όλα τούτα είναι, βέβαιος, μέσα στή ελληνική παράδοση — η "αναίμακτη" στήν υπόταση και θεοί αλλόκοτα κτίζονται, ή Μοίρα, ο χρόνος και ο θάνατος οι ανιξεχάστοι αρχαίοι, αρά μαζί και ο Αίσωπος πού ξέρει από τό Δία νά διαβεί τήν αμίχλη γιά νά πεθάνει — αν είναι νά πεθάνει — στόν ήλιο, ο Δημάνης πού παλεύει μέ τόν χαρόντα ξέρουν πώς δεν θά νικήσει, ή μανιασμένος πού ψάλλει μέ μοιρολόγι τή νίκη τού κυπριώτου.

Έτσι, μέσα σέ αντίλειψα κύματα και χαλάσματα

"Μεγάλη αγάπη κι' άχραντη, γαλήνη!" τραγουδάει ο Σεφέρης

Νομίζω πως τὴ μεγάλη ὤθηση στὴν τραγικὴ κοσμο-ἀντίληψη τοῦ Σεφέρη τὴν ἔδωσε ἡ Μικρασιατικὴ καταστροφή. Ἀκρωτηριάστηκε ἡ ἑλληνικὴ ἱστορία, καταγράφηκαν τὰ ὀνόματα καὶ ὑπάρχουν οἱ πρόσωπα χιλιετηρίδας. Ξεριζώθηκε τόσος κόσμος.

Ὁ Σεφέρης ἦταν Σμυρναῖος. Ἔζησε τὸν πόλεμο καὶ τὸ δίκαιο στὴν Ἀλβανία καὶ ἀργότερα. Θαυμάζω τὴ τέχνα ἀπὸ τὶς ἐκατόμβες τοῦ Δυτικοῦ Μετώπου στὰ Παρίσι. ~~[illegible]~~ Ἔζησε ὅλο ἔντονα ἀπορροῦσε νὰ νοιώσει ἕνας ἐπαίσθητος Ἕλλην τὸ δράμα τοῦ Ἀναστολικοῦ μετώπου (ἐγώ, παιδί – δίδω τοῦτο τὸ δικό μου παράδειγμα σὰ μέτρο – πόλις ἔκαιε τὰ νέα μαύρισε ὁ οὐρανός, παρ' ὅλο νὰ λιποθυμοῦσα (σωστὰ) καὶ δὲν ἔκανα φαντασίες γιὰ τέτοια μέρη) καὶ ~~[illegible]~~ ἀποστολικὰ μνήσθητε μιὰν ἀλήθεια – τὴ μοναδικὴ ἀναγκαιότητα τῆς συνθετικῆς καὶ ἐθνικῆς φυσιογνωμίας τοῦ Ἕλληνος, τὴν ἱερότητα τῆς φωνῆς τοῦ Ἕλληνος ποὺ πρέπει νὰ συνεχίζεται καὶ ποὺ δὲν θὰ πρέπει ἀδικοπρᾶγος νὰ σταματήσει.

Χρόνια στὰ, τὸ γράφει, ἔνοιξε κάποιες σελίδες τοῦ ἑαυτοῦ του:

"Σάββατο 1, Ἰουλίου 1950.

.... Καλὸς βράδιαζε, κατὰ τὴ Σμύρνη: μυρίζει θέρος, μυρίζει ὕγρος τῆς ἐξοχῆς, καὶ ~~[illegible]~~ ἄρωμα τῶν λουλουδιῶν. Ἔπειτα, σιγὰ-σιγὰ ἀπὸ μέσα, σὰν ἀναβαίνει σὲ κυματὸ ἡ μνήμη σὰν μουσική, καὶ τόσο ἄγνωστη ὡρα πολιτεία – Θεέ μου, τί νὰ πάω νὰ κάνω.

... Μετὰ τὸ γεύμα δυὸ βύματα πρὸς τὸ μέρος τοῦ σπιτιοῦ μου: Τὸ τίποτε. Κι' ἀκόμη λίγα βήματα στὸ "κέ". Συλλαβίζω μὲ δυσκολία σβησμένα γράμματα. Εἶμαι ἀλλοῦ."

Πόσο εὔμορφο αὐτὸ "τὸ τίποτε". Κι' ὕστερα ἀπὸ μερικοὺς μῆνες ἄλλο ταξεῖδι στὴ Σμύρνη. (Τρίτη, 17 Ὀκτώβρη 1950).

"Ξυπνᾶς, τραβᾶς τὶς κουρτίνες, καὶ ξαφνιάζεσαι μὲ τὴ θάλασσα τοῦ Ἅη Δημητρῆ. Καλὰ ξυρίζεσαι, βλέπεις στὸν καθρέφτη ἕνα μεγάλο καράβι νὰ προχωρεῖ πρὸς ἑδῶ, θαρρεῖς θὰ μπεῖ στὴν κάμαρά σου. Ξαναρχίζει ἡ οἰκειότητα· εἶναι ὁ τόπος σου, εἶναι ἀκόμη κάτι πιὸ βιολογικό, πιὸ πρωτόγονο· ἡ ἕλξη τῆς γῆς σου – κάτι σὰν τὸ μαγνήτισμα τῆς μνήμης στὴν παγωνιά, σὰν τὴν πείνα καὶ σὰν τὸν ἵλιγγο. Δὲν τὸ 'χα νοιώσει ἄλλη φορά, τοῦτο τὸ συναίσθημα, ἐτοῦτο".

Περάσαν τριάντα χρόνια, κι' ἡ ἀνάμνηση κατὰ σὰν ἐξκέγαρο. Τοῦτο σὰν γαντζώνει δυνατὴ καὶ κάτι ἄλλο: πόσο πονοῦσε, πόσο βαθιὰ ἔνοιωθε ὁ ἄνθρωπος Σεφέρης παρ' ὅλη τὴ γαυγρενιὰ ἀταραξία ἀκόμη καὶ ἀδιαφορία τοῦ Γεννηρίνος, νόμιζες, (καὶ γιὰ συνθετικά του ὑφικά σχέσιν θὰ τὸν προσπιώνιζαν!) μιὰ Εὐαρίτης μὲ

ρ' αμπελουργική δημιουργία για μας, ~~και~~ μένει η δική του και "δωπεύτικο" κυνήγι, η ξεφαντη παρουσία του ~~στην~~ ιδιωρία, και η μαθητεία του, τον είχανε δάσκαλο. Τη βαρεία, ~~τον~~ αναπαραστατική του θεωρία τη ξαλαφρώνει η φαντασία του, διεισδυτική και δραστική, ~~και~~ ~~κατά~~ και πού δίνει τον ενδιαφέρο ~~του~~ αντικείμενο της περιβιδε ~~και~~ λαμπή. Το ρίτμό του ~~πάντα~~ αλεπτινοβολάδε και όταν ακόμη δείχνουνε φωτογραφικά δηλαδή η "Ελληνικά" ο Σεγκέρης γιατί η Σφάδα είναι αντιδείκτες. "Οι δημιουργικές άντρες τις αρμονίας γράφει. (τις αντιδείκτες) Στην Σφάδα και ο Διόνυσος είναι 'εδεκαπαρμένος'." Οι Ευρωπαίοι τον πέσανε σιό βάραθρο γιατί μισούσαν τη φυσή η τη βρήκανε ανάξιαχη, ή γιατί αγαπούσαν τη φυσή τόσο πού δεν θέλαν νά τήν προσεχάσουν μέ τη σκλαβιά. Η μεγαλοφυΐα τού Σαιξπήρου ~~βρίσκεται~~ θέτει τόν τη αρμονία των αντιθέτων (στον ανθρωπο) όταν βάζει σιό στόμα τού Βρούτου μετά τη δολοφονία τόσο τό ρώτημα "γιατί ο Βρούτος σήκωσε χέρι κατά τού Καίσαρα;" ~~Λέει~~ Και λέει: ... this is my answer: Not that I loved Caesar less, but that I loved Rome more".

Οι αντιθέσεις είναι οι δίαιτες ~~ύφους~~ ~~σύμφωνα~~ τού ίδιου πρόσωπου. Ο Σεγκέρης θ' προσπάθησε νά αντιστοιχήσει τούτο ως εξής: Μίσησε μεγάλο τόν ανθρωπο μέ τη παρανοεία του γιατί μίσησε περισσότερο ακόμα τόν τόν καθόλου παρανοεία. Έτσι, από 'δω τον τό έργο αναβλύζει θεϊκός σεβασμός μέ τη φυσή, και αγάπη μέ τη ΑΝΘΡΩΠΟ — αγάπη όχι σά χαμαρά ~~συναισθηματικών~~ αντιπαραγαλιεύοντας αλλά, ~~και~~ και πλήρης ~~τολμηρότητα~~ απάλειψης κακίας ή σπουδαίας θλίψης. Αλλωστε, σ' αυτό τό κείμενο κινείται και τό έργο τού Βενίζη.

X X X

Ο Σεγκέρης, όταν ήρθε η ώρα νά δώσει μορφή σιά συναισθήματα, ~~τον~~ βρήκε τόν δικό του τρόπο.

Οι καταστάσεις, ~~και~~ τά πανεπιστήμια, οι βιβλιοθήκες και η τέχνη, τόν είχαν κατά δεξιά.

Διάλεξε τήν ποίηση. Πρώτα εμφανίζεται μέ τη "Εξοχή" τό 1931. Ο Καρυωτάκης τόν πρίν (1927) μέ τά "Σύγχρονα και τις Σάτιρες" προσπάθησε νά σπάσει τα συνηθισμένα δοχεία πού ~~αυτός νά~~ διαστέλλεται η ποίηση. Ο Μπωντλαιρικός Μανόλης Καβελλής μέ τά "Ρίμες της Γης" (1929) ~~κάνει~~ κάνει τό ίδιο σιη σφαίρα τού δημοτικού.

Η καινοτομική προσπάθεια τού Σεγκέρη δεξιωμένη. Έγραψε αρκετός ποιήματα. Μιλούσε ~~Η φωνή του~~ ~~σε~~ σε εικόνες. Ο κριτικός Καραντώνης τού αφιέρωσε βιβλίο-μελέτη.

Τον δεύτερο χρόνο (1932) έδωσε τη "Στέρνα", τό πιο φανταστικό του ποίημα και τό 1935 τό "Μυλιοστόμα" (ποίηση όχι πεζά). Μ' αυτό, έγραψε ο τό κορύφωμα τού ποιητικού του. Σε τελευταία χρόνια μόνο, ολοκλήρωσε τό τέλειος τη Τέχνης

του· Ήταν αρμονικό, περίοπτο, γωνεινό· Η δικιά· Ότι και κάκανε, μετά δά ήταν προσωπικές, ατεκτάσεις, άλλα ενιείν παραπλήσια, αλλά γίνοντα ο ουσιαστικά διαφορετικό. Ετούμο σε ο νομικό του Παρλεντάνα και δεν τον χρειαζόταν να εκτυπώνει άλλα αρχιτεκτονικά σχέδια.

Τώρα ο' αυτό, ~~ο γέρος η ο πιτίν~~ πρόσωπο μέσα στο καφό, φύγαμε χωρίς και δέντρα — Η' πρόβα ~~του~~ και τα δοκίμιά του. Δημιούργησε ένα εντελό συναρμοστικό, ~~αρμονικό~~ σύνολο. Ο Σεφέρης ως ποιητής και ο Σεφέρης ως πρόξενος δεν είναι δύο διαφορετικά πράγματα. Συμπληρώνει ο ένας τον άλλο. ~~Είναι ένιαιο σύνολο~~ Ολοκληρώνεται. Ο Παρανικάς και ο Καραντζάκης, όχι.

Όσο καιρός — και είναι πολύ καιροί — πρόξενος και νά είναι ο Σεφέρης, η μνήμη του σπαρίζεται και δά σπαρίζεται πάντοτε στην ποίησή του.

~~Αποσπάσματα:~~

- "Τον ξένο και τον άγνωστο τον είδαμε στον καθρέφτη" (της ψυχής).

- "Είχανε το μύρισμα των δέντρων και των κοριτσιών
  που δέχονταν τον άνεμο και τη βροχή
  δέχουνται τη νύχτα και τον ήλιο ~~χωρίς~~
  χωρίς ν' αλλάξουν ρίζα στην αλήθειά"

- Κοιτάζονται, ο καθένας, τον ίδιο κόσμο χωρισμένα"

- ... και σύννεφα
  βαραίνει πάλι ο σκεπασμένος ουρανός".

- Μα η μορφώνουν οι ψυχές μας ταξιδεύοντας" —

- "Ήχος σπασμένος κοίμησε, ίδιος μη τη μοναξιά μας
  ίδιος μη τη λάμψη μας, ίδιος μη τα σώματά μας."

- Στο χώμα μένει το κορμί του ανθρώπου
  για ν' απομείνει η δυνατή αγάπη."

- Κι' η αγάπη ξέρει το θάνατο να νικάει"

"Σιγμή, σταλμένη από ένα χέρι
που έβγα τόσο αγαπημένη ...

"Σιγμή σπυρί της άμμου ..."

Αυτά, μερικά μεμονωμένα από τα πεζά του ποιήματα. Κι' αν ακούσουμε από το ποίημά του "Τελευταίος Σταθμός" που μεταφέρθηκε τον Οκτώβριο του 1944 στην Θεσσαλία, πριν μισέψει, μαζί με την Κυβέρνηση, στην Ελλάδα που μόλις ελευθερώθηκε:

"Βγαίνοντας από την άμμο της έρημος απ' τις δοκιμασίες του
Πρωτείου,
ψυχές μαραζωμένες από δημόσιες αναρχίες,
καθένας κι' ένα αξίωμα σαν το πουλί μες το κλουβί του".

Τώρα δεν διαφέρουν σκοπιμα. Αντίθετα, τουλάχιστον. Και μαζί λένε. Πολλά και ίσως. Τίποτα, αν μπορούσαμε τ' αυτιά μας και πούμε – με το δικαίωμά μας – πως αυτό είναι παρωδία ποίησης! Όχι το γνήσιο πρόβλημα! Αν ανοίξαμε όμως τα μάτια μας και τ' αυτιά μας τότε βλέπαμε ένα καινούριο, αδυνάμιστο συμπλέγμα στίχων, αλλόκοτα καινούριο, κεφαλαιώνοντας τον πόνο του βαριέστατου της φίλης μας ψυχής.

Ο Σεφέρης από την αρχή, και λιγότερο από 35 με το "Μυθιστόρημα", βάζει την ποίηση από τους τόπους στους οποίους βγαίνει αιφνιδιαστικά κρεμασμένη. Της δίνει τη δυνατότητα να πει κι' άλλα πράγματα πέρα από τα καθιερωμένα. Να μιλήσει με τη γλώσσα του κόσμου. Να κουβεντιάσει ίδια, να θεωρήσει σκοπούς και "εντολές", να σπείρει σε σοκάκια και να λαχανιαστεί στην βόμβα αμμο της αλκοολισμένης πόλεως, πέρα, πεντόμετρα του πέρα βάθους. Αναπνέοντας την ποίηση, τη σιμώνει και άμμια, μιν έβγαλε από το ίδιο, μιν έντυσε σε ωραία μορφή αυτού πάλι και μιν έρριξε στο δρόμο να σουλατσαριστεί με τον κόσμο. Και τώρα αυτό, παραδόξως, (κι' ίσως βεβιασμένα στην αλλήλωση ανάλυσης του Σεφερικού φαινομένου) καταφέρνει την ποίηση όπως μιν ξέρανε. Μι' άλλα λόγια, βρήκε μιν εξέλιξη και το δικό νέα μεταφορά ποίηση που ήταν έξω από τα σχήματα ("μη-ποίηση") που κρέμασαν χίλια χρόνια – από τα Αλεξανδρινά. Άνοιξε δρόμους – Ελύτης, Γκάτσος και άλλοι ακολουθήσαν κι' έτσι έδωσε όχι μόνο νέα ποίηση αλλά και νέα φυσιογνωμία στην καθόλου ελληνική ποίηση.

Γι' αυτό είναι και μεγάλος – μεγαλύτερος από το έργο του. Στέκεται στην αρχή, προβάλλει και δημιουργεί νέαν ποιητική παράδοση.

Δεν αντικατάστησες καρούτια με καρούτια. Καταλάβατε ή κατάλαβες τους στίχους ώστε η ποιητική σκέψη να μπορεί να χειραφετηθεί, οι αντιλήψεις σύνταξης, οι αποκαλυπτικοί δραματισμοί, η αντιδοχία που δεν μπορεί να βεδηλώνει τους συνεπαρμένους, να διοχετεύονται σε στίχο. Έδειξα τον τρόπο δημιουργίας της βιωματικής του δημιουργού.

Και κάτι ακόμη. Αποζυγώνεται την ποίηση από κάθε το περιττό. Η Θέρα ~~Ερείπιον χωνο~~ ~~το~~ νέφος και ~~η~~ μονάδες — λέξεις και εικόνες — ~~που~~ καλύπτουν τον σκελετό της σκέψης (στοχασμού) του. Τα ψιλοφύλλι και τα σταλίδια, ρητορικά και διακοσμητικά (από τα δραστήρια της Τέχνης) δεν προσφέρουν πάρα φορτίο. Δεν ~~σφάλι~~ είναι δυνατό ν' αγαπήσεις σύνταξη μιά λέξη από τον στίχο του Σεφέρη χωρίς να βιαιοπραγήσεις στο βάρος της ~~σκέψης~~ έμπνευσής του.

"Μη ρίχνεις την καρδιά σας στα σκολιά.
Μη ρίχνετε την καρδιά σας στα σκολιά".

Το λέει δυο φορές. Όχι μια να ρητορεύει αλλά μια να υπογραμμίσει την ~~[illegible]~~ καθαρίαν εδαφικήν σκέψη.

Κοιτάζοντας ολόκληρο το έργο του Σεφέρη — όσο έχει δημοσιευθεί — φαίνεται κανείς κατά πλήκτος ~~[illegible]~~ για τη συνέπεια που το χαρακτηρίζει και για το πόσο καθαρά παρακολουθεί τα νάματα του νου του, με ~~[illegible]~~ στόχευση και ν' ανιχνεύθηκε. Έμαθε ~~[illegible]~~ σε σιμπαντικό, πνευματικό λιμάνι με την τέχνη του σκλάβου ποιημάτων — ποτέ του δεν έπεσε κάτω απ' αυτό. Ορίζοντάς ν' μαθαίνει τι προοπτική της μάχης που τι δίδαξε ο Ορίζοντας. Κι' αυτή η προοπτική χαρίζει πιο έντονα το "Τοπίο" της σκέψης του — είναι ~~[illegible]~~ το φεγγοβόλο κεφάλαιο μέρος του όλου πίνακος.

Δούλεψε πολύ και τη γλώσσα. Βρήκε τη δικιά του εξέλιξη. Της προσθέσε κάτι. Ο Παλαμάς τη έδωσε λάμψη — την έκαμε ίδιον των εθνικών σκοπών —, ο Εικοσιπενταετής φώτη — την πλάστηκε και τη σίκωσε φτερά — ο Καζαντζάκης και άλλοι, πολυσυλλεκτικά. Ο Σεφέρης της έδωσε αξιοπρέπεια. Έτσι μπορεί ν' ανιχνεύθηκε μη μόνο — από τη κοινωνιολογία, αν δίδαξε, μάθει τον πνευματικό, από τη φιλοσοφία μάθει τη διαμάχη — ~~και~~ ότι έχει τι δείξει για να το κάμει — Αρκεί να βαφεί χέρι σιόν τόσο γλωσσικό δημοτικό, κλασσικό, μεσαιωνικό, καθώς τις σημερινούς διαλέκτους — και αν δεν τις έχει, θέλει τη δύναμη να γνωρίσει καινούργιες. Πόσα θα καταφέρει να προσφέρει η Ελλάδα ~~[illegible]~~ στον άνθρωπο ~~[illegible]~~ κοε πιο πολύ καθήκοντα, ανάπτυξη και εκπολιτισμό των γλώσσας μας.

Τούτα όλα κάνουν ~~κάτω~~ τό Σεγέρη μεγάλο. Σάν ποιητή καί σάν άνθρωπο. Αλλά γιά μένα τό μεγαλύτερο πράγμα πού ~~κατά~~ κάνω μιά κι' ξεχώρισε μιν ποίηση, ήταν νά μάς κάμει "συνεταίρους" τοῦ μεγαλείου του, συνοδοιπόρους τοῦ πνευματικοῦ του ταξιδιοῦ. Ο Σεγέρης δεν αξιοποιείται πλήρως χωρίς τή δική μας συμπράξη. Όπως τά μαρμαρώματα (τά φυσικά) θέλουνε υπάρχει γυναίκα βάρκα γιά νά λάμψουν καί ο Σεγέρης μάς θέλει εμάς γιά ν' αλκυονοβρίσει ~~τό~~ στοχασμός ~~πνεύμα~~ του. Πώς; Δεν μπορώ νά τό εξηγήσω. Προηγουμένως τώρα "λυτρωμό τής δικής μας ψυχής" θά τό δώσω παραβατικά.

Στήν Accademia di Belle Arti τής Φλωρεντίας βρίσκεται τό άγαλμα τοῦ νεαροῦ David τοῦ Μιχαλαγγέλου. Οι τεχνοκρίτες τό θαυμάζουν τό τελειότερο (νά δεχτούμε τόν Έρμή;) πού γνώρισε άνθρωπος. Καί είναι τέλειο, σε αναλογίες, σε ~~ομορφιά~~ ομορφιά. Τό κοιτάμε, τό ξαναποιτάμε, τό περιεργάζεται, τό θαυμάζουμε. Είναι τέλειο, μέν, αλλά ... Αλλά τοῦ λείπει κάτι. Πείτε μου αυτό αυτό. Έτριψε τά νύχια καί κάνε μιά εικόνα (λαμπή) μέσα στό ~~μυαλό~~ μυαλό σου. Τό άγαλμα δε σε χρειάζεται. Δεν σου μίλησε.

Εκεί κοντά, βρίσκονται καί άλλα αγάλματα τοῦ Μιχαλαγγέλου. Νέξη τών αριθμών: Όλα αμίλητα. Ακατέργαστα. Σταλμένα μπροστά στήν Πιετά — τήν τέχνη πού σκίζει ο καλλιτέχνης. (Η μόνη πού αξιωθήκανε βρίσκεται στόν Άγιο Πέτρο τής Ρώμης). Η Πιετά τούτη είναι ένα ~~σκόν~~ σκόνδυλο μάρμαρο πού κόβει τά πρόσωπα τής Παρθένου καί τοῦ ~~Χριστ~~ "σχεδιάζεται", ~~ἀς τό πῶ~~ ἀς τό πῶ τοῦ αποκαλυμμένου Ιησοῦ γυμνόνται καθαρά, ~~Τό ίδιο~~ μαζί τό σώμα τής Μαγδαληνής. Η δύναμη πού σου δημιουργούν αυτά τά "αδέξια" πρόσωπα είναι πώς ~~ἀναγκάζουν~~ προσκυνούν νά βρούν απ' αυτή τήν πέτρα, ν' αποκτήσουν ανάσες. Παρέμειναν νά γεννηθούν ή βρίσκονται σε πορεία πραγματοποιήσεως. Τά κοιτάμε σά νά ήθελαν ο ίδιος ο καλλιτέχνης. Αποφασίζεται; Πώς θά ~~γίνουν~~ πραγματοποιήσουν; Ποιός θάλεγε τό αριστερό χέρι τοῦ Ιησοῦ; Μπαίνει ο ίδιος με τή φαντασία του σέ όραμα τής δημιουργίας. Ευχαριστιέμαι τήν έκβαση ~~κατά τό δικό σου πρόσωπο~~ τοῦ Μιχαλαγγέλου, γιατί θέλησε καί εύρε τό νά δείξει πώς θά κάμαμε ή δοξαστά. Θαυμάζω πώς πολύ γρήγορα δε μάς μίλησε τόσο εύγλωττα.

Κάτι παρόμοιο γίνεται καί μέ τό Σεγέρη. Αυτός χρησιμοποιεί λέξεις αντί σκέψη καί οι λέξεις, κατά τόν "Όμηρο, "φτάνουν απ' άκρη σ' άκρη". Δε νουθετεί, δε διδάσκει, δε σαγηνεύει καί ούτε φροντίζει νά καταπείσει. Μιλά, χαμηλά. Αν θέλουμε νά τόν ακούσουμε, νά μπούμε μέσα στό έργο του, τότε χρειάζεται μαζί του. Δεν μάς χαλά. Συνταιριάζεται προχωρούμε. Μαζί ερευνούμε. Μαζί δοκιμάζουμε τό συναίσθημα τής ικανοποίησης που ~~ἀπορρέει~~ ἀπορρέει από δημιουργικό καί αναδημιουργικό κόπο. Όποιος ~~ἐπιμένει~~ ~~ὑπεύθυνε~~ ὑπεύθυνε ένιωσε, στό Σεγέρη δεν τό δικαιολογεί. Ε' αυτό, αναγκαστικά, είναι αντιπαθητικός.

Δίκαια, πιστεύω, καί μονιανό ο Σεγέρης πολιτογραφήθηκε στούς αθανάτους.

Δωρος Ηλιαστος

Σεπτέμβρης 1971. (Μονλίνο).